

Kolláth György:

Alkotmányosság, rendőrség a böszme-válság bösz-őszén

Budapest: fürdőváros. Tavaly ősszel majdnem vérfürdő-várossá változtatták. Nem elsősorban a rendőrök! Az ok nem okozat. Jelképes volt pl. a CNN-en vérző fejű rendőrlovat látni. Ő kinek ártott?

Alkotmányos alapok, a jogállam rendvédelme, honi helyzet

A magyar alkotmány semmitmondó a rendőrséget illetően. /Még helyesírási hiba is van benne./ Vélhetnénk, Európa más. Tévedés. Európa alkotmányainak többsége: dettó. Nem volt mit és honnan plagizálnunk, mintául talán csak Ausztria szolgálhatna. A Közösség államainak alaptörvényeiben a rendőrség jóformán nevesítve sincs, illetve főleg úgy jön elő, hogy vele szemben is védik a polgárok jogát és szabadságát. Valamint úgy, hogy a kormány felelős a törvények betartásáért és betartatásáért, s a rendőrség neki alárendelten működik. Nem adtak „szofisztikált” paragrafusokat. Az ok sokatmondó. Nyugat-Európában az érték-elvű alkotmányosság a normákon felül, a politikai kultúra és szokás-rend része. Ott az alkotmányosságot megvédő rendőrséget – egyedi túlkapások miatt – en bloc nem szokás napi politikai érdekből támadni. A minisztert, a kormányt igen, de a rendőrséget nem. Európában a rendőrség nem X,Y házát, se nem a saját „művelési területét”, hanem a jogrendet védi. Ha mégis törvénytörő rendőri fellépés történik, a jogvédelem általános, teljes eszköztára készen áll a sérelem orvoslására – nem kell új jogtételeken merengeni. A megsértett jogrend helyreállítása személyi konzekvenciát is jelent, de nem úgy, hogy szétzilálja, hanem erősíti a „testület” működőképességét.

Nálunk mindent vagy semmit alapon folyik a játék – a tüzzel. Aktuálpolitikai érdek miatt összezavarodhat bármi. Nem a békés polgár, és nem is a zsarú ostoba, hanem a pártpolitika felelőtlen, demagóg és hatalomsóvár. Alkalmassint az egyik tábor sub rosa megkér erre-arra, majd rossz lelkiismerettel hárit, s jogi egérutat keres. A másik - mely ugyanezt próbálta a maga idején – öklöt ráz, megindulásra biztat, sőt alkotmányon túli lépések gondolatával kacérkodik. Legújabbán már a szabadságvesztéssel is büntethető, bünszövetségben elkövetett rongálás vétsége is megeshetett. E közben a rendőrség: két cintányér között a levegő.

Ugyanez a rendőrség – 28 ezer fő – mégis megvédte a zavargásokkal szemben a demokratikus jogállamot, teljesítette alkotmányos rendeltetését. Vele szemben 171 feljelentés, és eddig 22 gyanúsítás érkezett. Az okok és az okozatok, továbbá a szemben álló mennyiségek és minőségek nem összemérhetők. Nem hozható közös nevezőre a jogállam alapvetően törvényes: szükséges és arányos védelme, és a feloszlatott rendbontók zavargása - a tévészékház ostromától utcák, autók, kirakatok tönkretételéig. Mégcsak nem is fifti-fifti a megaláztatást brutálisan visszaadó rendőr fellépése, és a futball-stadionokból ismert kemény magok bűncselekmény-sorozata – jóllehet, mindkettő elfogadhatatlan deliktum. Nem a politika, hanem az igazságszolgáltatás dolga megmérni ezeket. Az meg egyenesen abszurdum, hogy piros(-fehér, csíkos) sarokban vannak a békés polgárok, 56 örökösei, a kékben pedig a rendőrállam, az ávósok.

Erősödnek a rendőrségi kiszolgáltatottság, s a meghasonlás jelei. Mindezek pókhálójában vergődik, egymással mérkőzik néhány rendőrparancsnok. Az állomány nem kis része meggazdátlanul téblábol, s a nyugdíjazás prognózisát bújja. Vizsgázott a polgárság, a (szak)kormányzat, a rendőrség és a jogrendszer is, mégse fogjuk megtudni: ki-mi kapott szekundát. Optikai csalódás, ha megint csak a törvény lesz hibás.

Nem kapunk világos, elvi eligazítást a rendőrségi törvény / 1994. évi XXXIV. tv./ nem létező alapelveiből, avagy a preambulumból sem. A célok céljaként odavetve az alkotmány, a nemzetközi jogi kötelezettségek és a jogállamiság áll.

Alapkérdés: polgárként és rendőrként vajon mi dolgunk egymással? Egy demokratikus jogállamban a rendőr maga a megtestesült törvény. Ez okból, ritka közjogi kivételként,

amikor a rendőr intézkedni jogosult, rendszerint egyben köteles is. Neki és vele szemben nincs kecmec. Az axióma nem ment át a gyakorlatba, noha a rendőr(ség) jogát, köteleességét és felelősségét ez a mérce igényesen megszabná. Ugyanakkor nem mi, polgárok vagyunk őérte, hanem fordítva. Ám az egyén és a „közeg” találkozásakor a képlet némiképpen megfordul. Ott és akkor már engedelmességekünk kell a rendőr „*törvény rendelkezéseinek megfelelő, részrehajlás nélküli*” intézkedésének. Ám semmi egyebet nem kívánhat tőlünk, és nem tehet mást velünk a rendőr, mint amit a törvény megenged. Az intézkedése nem lehet még szükségtelen és aránytalan sem, sőt a rendőr – jogi garanciaként - a törvény 20. § szerint, igazolni tartozik magát. Jóformán egyetlen emberi jog sem korlátozhatatlan: e jogot moderálja, mederben tartja a törvényben megjelenített közérdek (pl. közbiztonság, közrend, közérkölc, közegészség), továbbá a másik alkotmányos jogokkal rendelkező egyén ugyanilyen joga.

A rendőrállami diktatúra és az emberi jogokat tisztelő, demokratikus jogállam fő különbsége abban áll, hogy az utóbbiban az egyénnek minden szabad, amit törvény nem korlátoz és nem tilt, ezzel szemben a közhatalomnak csak az szabad, amire törvény felhatalmazta. A rendőr és a polgár jogának fordított arányossága nyilvánvaló. (A rendőrállam diktatúrájában az embernek főleg ahhoz van joga, hogy tartsa a száját. A bátyuska nem számít, abból még fölösleg is van.) Alkotmányos fundamentum, hogy emberi mivoltunkból eredően sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogaink vannak, melyek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége. Az ilyen – például az élethez, az emberi méltósághoz, a szabadsághoz, s a személyi biztonsághoz – fűződő emberi jog még törvényben sem szabályozható úgy, hogy az e jog lényeges tartalmát korlátozza, kiüresítse. Éppen azért volna 12 éve rendőrségi törvény, hogy korszerűen állapítsa meg *a rendőrség profi, legitim működésének és a szabadságjogok tiszteletben tartásának* együttesét. A *kettős értékelvűség* számos elemében nem jól sikerült sem a törvényben, sem a gyakorlatban. A hibát az AB néhány kései, megsemmisítő döntése helyre-tette. Ugyanígy járt el a pár hete – helyesen – a titkosszolgálati gyakorlat visszanyesésével is. Azóta néma csend. Nincs tanulság, nincs igazítani való?

A rendőrség fő kompetenciája a közbiztonság és a belső rend védelme. Ijesztő lenne, ha ezt semmire sem feljogosított bábfigurák próbálnák teljesíteni. Markáns jogok és eszközök nélkül nincs hatékony rendvédelem. Ugyanakkor a polgárnak - sajnos expressis verbis ki nem mondott - joga volna ahhoz, hogy békén hagyják, autonómiáját tiszteljék. A lecke: érvényre juttatni a rendőrségi törvény 2. § (1) bekezdés utolsó mondatát: „*A Rendőrség tiszteletben tartja és védelmezi az emberi méltóságot, óvja az ember jogait*”. Ideje komolyan venni a törvény 15. §-át is, mely a rendőri intézkedések egészére vonatkoznék. *A rendőri intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban az intézkedés törvényes céljával. Több lehetséges és alkalmas rendőri intézkedés....közül azt kell választani, amely az eredményesség biztosítása mellett az intézkedéssel érintettre a legkisebb korlátozással...jár.* Konfliktusok özönét lehetne megtakarítani, ha élnének ezek a normák.

A XXI. század kulcskérdése az, hogy képes-e a rendőrségünk egyszerre megbirkózni a jogállamiság, a piacgazdaság és a politikailag semleges, hatékony működés, egyszersmind polgárbarát lakossági együttműködés kihívásaival. Avagy az inga folyton, kontrollálatlanul, ide-oda leng, netán tartósan kint marad valamelyik szélső helyzetben. A totóban ma erre 1,X,2-öt kéne játszani.

Jogalkotás és a jogalkalmazás, útkeresések

Az állam legkeményebb eszköze a közhatalmi erő(szak), mely szankcionáló jogalkotásban és jogalkalmazásban ölt testet. Jomagam a rendőrségi jogot összességében közepesnek tartom: eseti melléfogásait, vezérlését és környezeti feltételeit viszont bírálom. Baj, hogy a jogállami rendvédelem éthosza a mindennapokban bizonytalan. Miért?

Politikai divat ezt-azt rálöcsölni a rendőrségre. Erre gyakran hibás pótcselekvés, defenzív magyarázkodás felel. Például, hogy minek kell a látható azonosítás? /Garanciaként./

Ugyanilyen az a mellébeszélés, hogy a gyülekezési törvény jó, szigorítása felesleges, de indokolt eljárási részt és garanciát hozzátenni. Másról van szó. Valójában megértett e törvény az átfogó újrakodifikálásra, s benne pl. a vadkempingezés és más önkényes, joggal való visszaélést teremtő joggyakorlás visszaszorítására. Se több, se kevesebb nem kéne, mint amit erről a Római Egyezmény és annak strasbourgi gyakorlata megenged. Sikerorientált kormányzat ezt tenné, a kudarckerülő egyazon mondatba(n) csúsztat igent és nemet is. Hasonlóképpen, nem fair a Kossuth-tér időtlen művelési területté nyilvánítása, mert önkényes lépés a rendőrségi törvény 46. §-sában foglalt „biztonsági érdek”-hez, mint előfeltételhez képest. Általában is tilos egyedi közhatósági lépéssel megoldani normatív hibát, mert könnyen cinkosságot szül. Jogi nonszensz, bár igaz, hogy a be nem jelentett rendezvényen részt vevő egyén – nem a szervező - jelenléte jogellenes ugyan, de megfelelő törvényi tényállás híján mégsem szankcionálható. Ez így (jogsértés jogkövetkezmény nélkül?) nem korrekt, egyetlen jogkövetőnek és jogalkalmazó hatóságnak sem jó, tehát szabálysértési szigorítás kellene. Nem lesz. Pipogya, ambivalens kormányzat akar egyszerre vesztaszűz és konzumnó lenni. A túloldalon ezt a gyengeség jelének tartják, és még inkább akcióznak.

Amíg a biztonság totális pártszlogen, de politika-semleges védelemre és költségvetési áldozatra nem kész prioritás, addig szétmegy a szó és a tett. Naponta kell a jogalkalmazási kényszer válfajait alkalmazni úgy, hogy ehhez adekvát közfinanszírozás és támogató-befogadó politikai-közgazdasági-médiabeli közeg gyakran nincsen. /Amikor meg volna, az átütő eredmény nem jön, lásd: Mór, vagy más döglött ügyek./

Van zavar a tárca és a rendőrség viszonyában is. A helyes szereposztás szerint az ORFK - le egészen a városi rendőrségig - egyedileg rendezi az elé került ügyeket. A minisztérium pedig folyamatokat, sokkal inkább tevékenységi köröket, mintsem személyeket és szerveket irányít. Mindez a valóságban nincsen így, azt se tudni, hogy' van. Sőt a spekulatív logikával, takarékoság címen megszüntetett BM a kompetencia és a felelősség oldaláról is hiányzik!

Régi taktika a következő hivatkozás: most ugyan még nem vagyunk eléggé hatékonyak, mert ez meg az hiányzik, de ha megkapnánk... jogot, eszközt, felhatalmazást, tudnánk ám mi is ütőképesek lenni. Ez az anti-terrorista világfolyamat farvizén célba is szokott érni. Sajnos anélkül, hogy elszámoltatás történnék a már meglévő és az újonnan kapott eszközökről, jogok gyakorlásáról, kicsikart megoldások eredményéről. Mindig lehet kérni, várni, előfeltételül tűzni valamit. Igaz, ebben a minisztérium mindenkori vezetésének kellene éles-látóbbnak és igényesebbnek lennie, de a négyévenkénti, sőt azon belüli cserék ezt rendre kizárták.

Bármely szervezet hatékonyságát akár 50%-ban is determinálhatja a vezető személye. Két helyzetben látszik ez meg élesen: amikor abszolút rátermett, vagy éppen hogy alkalmatlan személy ül a magas székben. Ez okból is volt, akit a rendőr(ség) a feljebbvalók közül szeretett, volt, akit tisztelt, volt, akin nevetett, akadtak átutazók is, ám olyan nem volt, aki a rendőrség alkotmányos kompetenciáját – a kormányprogram révén – előbbre vitte, megvalósította, szavatolta volna. Válaszul: egyszerűbb személyt áldozni, cserélni. A XXI. század hozzáértően irányította rendőrsége innen nézve sincs kitalálva.

Ma is nyílik az olló az elvárások, és a megvalósítás tervezhetően biztosított feltételei között. Mégsem lehetne kérdés: vajon a normáinkat és elveinket kell „levinni” a politikai közállapotok kétes szintjére, avagy a teljes infrastruktúrát, benne a rendvédelmet is gyorsított ütemben felfejleszteni Európához. Nem szabadna dekázni a rendészeti joga tekintetében sem úgy, hogy hol is a hangsúly: az emberi jogokon, avagy a terror-ellenes küzdelmen? Alkotmányos jogok kellene-e inkább, avagy cselekvőképes rendőrség legyen? Demokratikus országban ezek ti. nem anti-tézisek, hanem együttes megoldandók. Ez a szép bennük.

Egy valóságos, plurális jogállamban főszabály és alapérték az emberi jog, míg annak korlátozása feltételes, kivételes, időleges, másodlagos szükségszerűség. Nincs, nem jöhet(ne) olyan anti-terrorista igény, a modern technika által már kialakítható megoldás, találmány, ami ezt a képletet megfordítja, ha még szabad, jogállami demokráciáról beszélünk. Más kérdés,

hogy amint a polgár kellő okot szolgáltatott a törvény vele szemben való alkalmazására, már nincs helye szépelgésnek, hanem tartozik a rendőrség azzal (is) a társadalomnak, hogy nagy biztonsággal megfogja és bíróság elé juttassa a jogsértőt.

A bős-ősz szolgált két, messzebb ható tanulsággal: a.) a demokratikus jog(államiság) nem túl tág sávot jelöl ki pl. az alkotmányos rendvédelem számára, ellenben elvárja a jogbiztonságot, az intézmények hatékony védelmét, az alapjogi korlátozás törvényes és mértéktartó módját, de a rendőr(ség) jogainak és kötelezettségeinek is az együttes tiszteletben tartását. Ezekkel ellentétes, illetve ezeket kimazsolázgató politika csak árt. b.) megnő a legszélesebb értelemben vett igazságszolgáltatás résztvevői összhangjának igénye, a rendszerben ma nem jól meglévő kontroll-formák, független monitoring megoldások jelentősége. Minderre van esély. Lám, pl. varázsütésre megszűnt egy rátermett férfi kinevezésével a Tom és Jerry küzdelem az ügyészség-nyomozó rendőrség kapcsolatában. Persze, akad még csontváz a szekrényben.